

**VEIKSMAŽODINIAI DAIKTAVARDŽIAI ABSTRAKTAI SU PRIESAGA -IMAS
/ -YMAS M. PETKEVIČIAUS KATEKIZME (1598): JŲ DARYBA IR VERTIMAS**

Anželika Smetonienė

Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5,
LT-10308 Vilnius, Lietuva
El. p. anzelika.smetoniene@gmail.com

1. Įvadas

Merkelio Petkevičiaus katekizmas yra antroji LDK lietuvių kalba išleista knyga. Manoma, kad ši dvikalbė knyga buvo reformatų atsakas į Mikalojaus Daukšos katekizmą (Zinkevičius 1988, 196). M. Petkevičiaus katekizmas yra universali knyga, kurią sudaro katekizmas, giesmės, maldos ir bažnytinių apeigų atlikimo tvarka. Viena vertus, tokį universalumą galėjo lemti faktas, kad tai buvo pirmoji reformatų knyga lietuvių kalba, todėl turėjusi patenkinti kuo daugiau tikinčiųjų poreikių (Maskuliūnas 2009, 113). Kita vertus, reformatų katekizmai XVI–XVII a. buvo gana plataus turinio knygos: juose buvo ne tik atskleidžiamos tikėjimo tiesos per klausimus ir atsakymus, bet ir pateikiamos maldos bei giesmės (Kuźmina 2002, 17–18).

Nors M. Petkevičiaus katekizmas yra pirmoji reformatų knyga lietuvių kalba LDK, antroji knyga lietuviškai LDK apskritai, pirmasis giesmynas LDK, kuriame pirmą kartą atliktas ir J. Kochanowskio giesmių vertimas į lietuvių kalbą (Niedźwiedz 2008, 184), šis senasis raštas palyginti mažai tyrinėtas. Be abejo, M. Petkevičiaus katekizmas pateikiamas akademinėse knygosose kaip senosios lietuvių literatūros dalis (Palionis 1967; Zinkevičius 1988), vis dėlto jis dažniau aptariamasis kaip kalvinistų pasaulėžiūros skleidimo šaltinis (Pociūtė 2000), o dar dažniau mokslininkus domi M. Petkevičiaus giesmės, jų vertimas (Meller 1984; Pociūtė 2005; Niedźwiedz 2008). Šio katekizmo gramatika, leksika ir fonetika kol kas yra mažai tyrinėti. Paminėti galima nebent B. Maskuliūno straipsnį apie savybinius įvardžius M. Petkevičiaus katekizme (Maskuliūnas 2009), išsamų šio katekizmo tarmės aprašymą (Zinkevičius 1970) ir J. Kruopo pastebėjimus apie jo leksiką (Kruopas 1970).

Vyrauja nuomonė, kad M. Petkevičiaus kalbos kokybė yra daug prastesnė už M. Daukšos kalbą, o pats vertimas dažniausiai yra pažodinis, jame gausu svetimybų (Zinkevičius 1988, 198). Kaip minėta, M. Petkevičiaus katekizmas yra dvikalbis, todėl palyginti tekstus lenkų kalba ir lietuvių itin lengva. Šiame straipsnyje apsiribota tik vienu aspektu – tiriami veiksmažodiniai daiktavardžiai abstraktai, t. y. priesagos *-imas* / *-ymas* vediniai. Tyrimo tikslas yra nustatyti, ar toks abstraktų darymo tipas XVI a. pabaigoje buvo dariausias, kaip kad yra šiandien, ir ar M.

Petkevičiaus katekizme yra paliudytas tokių abstraktų vedimo modelis, kuris dabartinėje lietuvių kalboje priskiriamas tik tarmybėms arba apskritai nefiksuojamas. Be to, galima palyginti vertimo į lietuvių kalbą santykį su lenkų kalbos originalu, t. y. verčiant kokius lenkų kalbos žodžius pasirenkami veiksmažodiniai daiktavardžiai abstraktai. Tikslui pasiekti iš M. Petkevičiaus katekizmo buvo išrinkti visi tokie abstraktai. Katekizme yra 220 atskirų priesagos *-imas / -ymas* veiksmažodinių abstraktų, kurie iš viso pavartoti 780 kartų.

2. Veiksmažodinių abstraktų samprata

Lietuvių kalbos daiktavardžiai darybiškai yra skirstomi į paprastuosius ir darinius. Būtina pabrėžti, kad sinchroninis ir diachroninis darinio supratimas skiriasi. Šiame straipsnyje, kadangi tiriamas vienu metu kalboje esančių žodžių darybos ryšys, remiamasi sinchronine žodžių daryba. Nesigilinant į genetinio ir funkcinio supratimo skirtumus, darinį tiksliausia apibrėžti kaip žodį, kuris yra „atsiradęs dėl žodžių darybos arba kuris funkcionuoja, yra suvokiamas kaip žodžių darybos produktas“ (Urbutis 1978, 59). Sinchroninei žodžių darybai kiek tikslesnis yra S. Ambrazo darinio apibrėžimas: „Dariniu vadinamas žodis, kurio formalioji ir reikšminė sandara nėra vientisa: jis žymi tam tikrą dalyką ar reiškinį ne tiesiogiai, bet per tarpininką, kitą tos kalbos žodį ar kelis žodžius“ (Ambrazas 1993, 8). Šis tarpininkas – tai pamatinis žodis, iš kurio yra padaromas darinys.

Sinchroniškai dariniai yra skirstomi į sudurtinius žodžius ir vedinius, o pastarieji – į galūnių, priešdėlių ir priesagų vedinius. Vedinio leksinė reikšmė labai dažnai gali būti spėjama jau vien iš žodžio struktūros – atskirų darybos morfemos reikšmių (LKG 251–252). Ypač tai pasakytina apie priesaginę darybą. Veiksmažodžių priesagos paprastai nesuteikia konkrečios informacijos apie vedinio reikšmę, nes ta pati priesaga gali būti vartojama daugiau nei vienoje darybos kategorijoje (pavyzdžiui, *-auti, -auja, -avo* būdinga padaromosios, instrumentinės, būsenos atitikimo, būsenos ir dalyvavimo reikšmės denominatyvams). Daiktavardžių priesagos savo ruožtu yra konkretesnės, pavyzdžiui, žodis su darybos afiksu *-idė* ar *-ykla* žymės vietą, o su *-tojas* ar *-ėjas* – veikėjus ar veiksmažodinės ypatybės turėtojus.

Dalis priesaginių lietuvių kalbos daiktavardžių yra veiksmažodiniai, t. y. vediniai iš veiksmažodžių. Ši daiktavardžių grupė yra labai gausi ir tradiciškai tokie vediniai skirstomi į: veiksmų pavadinimus (*nomina actionis*); veikėjų ir veiksmažodinės ypatybės turėtojų pavadinimus (*nomina agendis*); veiksmo rezultato pavadinimus (*nomina acti*); įrankių pavadinimus (*nomina instrumenti*); vietų pavadinimus (*nomina loci*); švenčių, apeigų pavadinimai (LKG 288–421).

Veiksmų pavadinimai, kitaip dar vadinami veiksmažodiniais abstraktais, paprastai reiškia veiksmą ar būseną. Teigiama, kad ne visada veiksmažodžių abstraktai žymi gryną veiksmą: reikšmė gali būti nustelbta konkrečių leksinių reikšmių arba įgavusi savotišką atspalvį, t. y. gali apimti ir

veiksmo atlikimo būdą (LKG 288). Taip vyksta dėl prieštaravimo tarp daiktavardiškos formos, jo sintaksinės funkcijos ir veiksmažodžio veiksminio požymio reikšmės (Ambrazas 1993, 20). Vis dėlto priesagos *-imas* vediniai tik retais atvejais turi konkrečią reikšmę ir yra nepriskiriami prie tikrųjų *nomina actionis*. Tokiais atvejais šie veiksmažodiniai abstraktai gali žymėti veiksmo rezultatą (*audimas* „audeklas, audinys“), veiksmo vietą (*kalėjimas* „namai laikyti asmenims, kuriems atimta laisvė“) ar tam tikrą raštą (*pažymėjimas* „dokumentas, tvirtinantis kokį nors faktą“) (LKG 288–290).

Priesaga *-imas / -ymas* daiktavardžių abstraktų daryboje iš veiksmažodžių yra dariausia. Ši priesaga atsirado persiskaidžius morfemoms, t. y. kamiengaliui *i* susijungus su senąja priesaga *-mas* (<*-mo-) (Ambrazas 1993, 14). Vedinių pamatas yra veiksmažodžio būtojo kartinio laiko kamienas. Priesagos *-imas* abstraktų padaroma iš visų veiksmažodžių, išskyrus mišriojo *-yti, -o, -a* tipo veiksmažodžius (*matyti, mato, matė; statyti, stato, statė*). Iš pastarojo tipo veiksmažodinių abstraktų padaroma su *-ymas* ir vedinių reikšmė yra identiška priesagos *-imas* vedinių reikšmėms. Pasitaiko, kad abstraktai su *-ymas* yra išvedami iš pirminių veiksmažodžių būtojo kartinio kamieno, tačiau tai dabar yra „dažniausiai kokios nors konkrečios reikšmės dialektizmai“ (LKG 289–290). Vis dėlto XVI–XVII a. raštuose yra grupė abstraktų, kurių pamatinis žodis – esamojo laiko kamienai. Anot S. Ambrazo, tai yra nepriesaginiai veiksmažodžiai, priesaginiai veiksmažodžiai su *-auti, -auja, -avo* ir veiksmažodžiai, bendratyje turintys *-uoti*, tačiau jau tuo metu tokia daryba nebuvo dažna ir vyravo vediniai iš būtojo kartinio laiko (Ambrazas 1993, 21–24).

3. M. Petkevičiaus katekizmo veiksmažodiniai veiksmažodžiai

Remiantis S. Ambrazu, galima daryti prielaidą, kad M. Petkevičiaus katekizme, pasirodžiusiame 1598 m., turėtų vyrauti daiktavardžių abstraktų daryba su *-imas / -ymas* iš būtojo kartinio laiko veiksmažodžių kamieno, taip pat turėtų būti likę senesnės darybos schemos pėdsakų – veiksmažodinių abstraktų iš esamojo laiko veiksmažodžių kamieno.

M. Petkevičiaus veiksmažodinių abstraktų, *-imas / -ymas* vedinių, pamatiniai žodžiai gali būti ir pirminiai, ir priesaginiai veiksmažodžiai. Pastarieji skirstomi į lygiaskiemenius ir nelygiaskiemenius (dar vadinamus mišriuojų tipu). Kai kurie veiksmažodžiai gali priklausyti dviem tipams (pavyzdžiui, *duksėti, duksėja, duksėjo* ir *duksėti, duksi, duksėjo*), todėl tikslinga abstraktus suskirstyti tik į padarytus iš pirminių veiksmažodžių ir ne iš pirminių. Pastarieji gali būti sugrupuoti pagal bendrą pamatinių žodžių bendraties formantą:

- bendraties formantas *-auti*: *dūsavimas* (2) 103₁₅ : *dūsavo*; *keliavimas* 182₁₂ : *keliavo*; *krūpavimas* 99₁₆ : *krūpavo*; *kupravimas* „bauginimas“ 57₁₁ : *kupravo*; *pataikavimas* 234₂₀ : *pataikavo*; *ragavimas* (4) 208₇ : *ragavo*; *tarnavimas* (9) 191₁₀ : *tarnavo*; *viešpatavimas* 86₈ : *viešpatavo*;

- bendratis formantas *-avoti*: *afieravojimas* 245₁₄ : *afieravojo*; *dėkavojimas* 183₂₀ : *dėkavojo*; *subudavojimas* (4) 43₆ : *subudavojo*; *užlicavojimas* 225₂₁ : *užlicavojo*;
- bendratis formantas *-enti*: *gyvenimas* 25₁₆ : *gyveno*; *graudenimas* 38₅ : *graudeno*; *pagyvenimas* (2) 15₁₅ : *pagyveno*;
- bendratis formantas *-ėti*: *apveizdėjimas* (5) 30₂₁ : *apveizdėjo*; *atsilsėjimas* (2) 38₂₅ : *atsilsėjo*; *duksėjimas* 19₃ : *duksėjo*; *gailėjimas* (3) 144₈ : *gailėjo*; *gelbimas* 141₁₀ : *gelbė*; *išgelbėjimas* 163₁₉ : *išgelbėjo*; *klaidėjimas* 73₁ : *klaidėjo*; *kuštėjimas* 205₂₇ : *kuštėjo*; *mylėjimas* 155₂₀ : *mylėjo*; *pakylėjimas* 252₅ : *pakylėjo*; *pergalėjimas* (5) 119₇ : *pergalėjo*; *persergėjimas* (2) 227₁₂ : *persergėjo*; *prakalbėjimas* 227₄ : *prakalbėjo*; *suderėjimas* 238₁₂ : *suderėjo*; *tikėjimas* (2) 122₂₅ : *tikėjo*; *tylėjimas* (2) 236₈ : *tylėjo*; *užtekejimas* 84₁₅ : *užtekejo*; *žadėjimas* (17) 96₁₃ : *žadėjo*;
- bendratis formantas *-inėti*: *klausinėjimas* 204₇ : *klausinėjo*;
- bendratis formantas *-inti*: *apgražinimas* (2) 30₁₄ : *apgražino*; *atnaujinimas* 201₁₆ : *atnaujino*; *deginimas* 233₁₁ : *deginio*; *gaivinimas* 116₁₃ : *gaivino*; *išmėginimas* 125₂₀ : *išmėgino*; *išpažinimas* 3₁₆ : *išpažino*; *nuteisinimas* (4) 8₆ : *nuteisino*; *nutikrinimas* (3) 206₇ : *nutikrino*; *padidinimas* 31₁₈ : *padidino*; *pagadinimas* 246₅ : *pagadino*; *palinksminimas* (3) 134₂₄ : *palinksmino*; *papiktinimas* 209₁ : *papiktino*; *paplatinimas* 185₇ : *paplatino*; *pasavinimas* 238₁₁ : *pasavino*; *paskandinimas* (5) 30₁₃ : *paskandino*; *pastiprinimas* 224₁₃ : *pastiprino*; *pasveikinimas* 18₂₃ : *pasveikino*; *pašlovinimas* (16) 24₉ : *pašlovino*; *patvirtinimas* 132₉ : *patvirtino*; *prilyginimas* (3) 4₇ : *prilygino*; *raginimas* (4) 15₃ : *ragino*; *surakinimas* 2₃ : *surakino*; *šlovinimas* (5) 72₁ : *šlovino*; *užrakinimas* 122₂₆ : *užrakino*; *užtrukinimas* 95₁₉ : *užtrukino*;
- bendratis formantas *-yti*: *apčystymas* 193₂₅ : *apčystė*; *apipjaustymas* 12₂₂ : *apipjaustė*; *apkrikštytas* 202₁ : *apkrikštė*; *apsisakymas* 206₁₀ : *apsisakė*; *atlankymas* 251₅ : *atlankė*; *atsakymas* 2₁₁ : *atsakė*; *dalijimas* 220₂₁ : *dalijo*; *dasviečijimas* (2) 206₁₁ : *dasviečijo*; *darymas* (2) 207₉ : *darė*; *gatavijimas* 205₁₅ : *gataviojo*; *gimdymas* 75₂₁ : *gimdė*; *gundymas* (8) 116₂₅ : *gundė*; *išganytas* (44) 27₆ : *išganė*; *išguldymas* 106₂₀ : *išguldė*; *išklausymas* 135₅ : *išklausė*; *išmanymas* 21₂₁ : *išmanė*; *išpildymas* 85₁₉ : *išpildė*; *iškaitytas* 219₂₀ : *iškaitė*; *įsakymas* (5) 36₁₂ : *įsakė*; *įstatymas* (12) 13₆ : *įstatė*; *klausymas* (2) 183₁₈ : *klausė*; *krikštytas* (24) 3₁₉ : *krikštė*; *liečijimas* 204₁₅ : *liečijo*; *liudijimas* (5) 222₂₀ (ir *ludijimas*) : *liudijo*; *mokymas* 2₄ : *mokė*; *numaldymas* 221₆ : *numaldė*; *paganytas* 15₁ : *paganė*; *pagimdymas* 32₄ : *pagimdė*; *paguldymas* (3) 12₁ : *paguldė*; *pagundymas* (6) 10₄ : *pagundė*; *pastatymas* 127₂₀ : *pastatė*; *pataisymas* 126₂₀ : *pataisė*; *pjaustymas* 157₁₄ : *pjaustė*; *praskaitytas* 24₅ : *praskaitė*; *prašymas* (4) 10₁₂ : *prašė*; *priguldymas* (3) 82₇ : *priguldė*; *prisakymas* (30) 3₁₅ : *prisakė*; *ramdymas* 133₁₇ : *ramdė*; *rėdymas* 213₁₇ : *rėdė*;

sakymas (2) 12₁₁ : sakė; surėdymas 118₆ : surėdė; sviečijimas (3) 193₂₀ : sviečijo; valgymas (2) 34₁₅ : valgė;

- bendratis formantas *-oti*: *abejojimas* (3) 246₁₂ : *abejojo*; *apmazgojimas* (3) 11₁₇ : *apmazgojo*; *dasižinojimas* 204₈ : *dasižinojo*; *dovanojimas* 224₈ : *dovanojo*; *giedojimas* 153₁₆ : *giedojo*; *korojimas* (4) 58₁₁ : *korojo*; *mazgojimas* 180₂₄ : *mazgojo*; *nedabojimas* (2) 204₁₃ : *nedabojo*; *numazgojimas* 207₂₄ : *numazgojo*; *nusaugojimas* 232₁₃ : *nusaugojo*; *paieškojimas* 43₈ : *paieškojo*; *pateriojimas* 209₇ : *pateriojo*; *pažyvojimas* (2) 13₄ : *pažyvojo*; *peržegnojimas* (2) 129₄ : *peržegnojo*; *užyvojimas* (4) 11₉ : *užyvojo*; *vaitojimas* 133₅ : *vaitojo*; *vartojimas* (3) 217₅ : *vartojo*;
- bendratis formantas *-uoti*: *bučiavimas* 160₉ : *bučiavo*; *išliuosavimas* 143₂₄ : *išliuosavo*.

Kitą grupę veiksmažodinių abstraktų sudaro daiktavardžiai, kurių pamatiniai žodžiai yra pirminiai veiksmažodžiai: *apakimas* 115₁₇ : *apako*; *apleidimas* 100₈ : *apleido*; *apgynimas* (4) 135₁₃ : *apgynė*; *apreiškimas* 178₂₃ : *apreiškė*; *aprijimas* 149₄ : *aprijo*; *apšvietimas* 183₁₉ : *apšvietė*; *ataušimas* (3) 66₁₇ : *ataušo*; *atėjimas* (11) 46₁₅ : *atėjo*; *atsigrįžimas* 22₁₉ : *atsigrįžo*; *atleidimas* (22) 7₁₈ : *atleido*; *atminimas* (7) 13₂₁ : *atminė*; *atpirkimas* 8₆ : *atpirko*; *atrišimas* 206₅ : *atrišo*; *buvimas* 183₂₀ : *buvo*; *davimas* 155₂₁ : *davė*; *ėmimas* 205₂₅ : *ėmė*; *geidimas* 26₁₈ : *geidė*; *gėrimas* (4) 149₇ : *gėrė*; *gimimas* (4) 72₂ : *gimė*; *gynimas* (3) 37₁₅ : *gynė*; *grumzdimas* 64₁₇ : *grumzdė*; *išbėgimas* 100₁ : *išbėgo*; *išliejimas* 129₂₇ : *išliejo*; *ištepimas* 192₂₅ : *ištepė*; *kėlimas* 66₉ : *kėlė*; *kirtimas* 60₁₂ : *kirto*; *klausimas* (24) 2₆ : *klausė*; *liepimas* 107₂₂ : *liepė*; *lupimas* 65₂₃ : *lupo*; *meldimas* 19₂ : *meldė*; *nepasipūtimas* 237₂ : *nepasipūtė*; *nuleidimas* 84₁₆ : *nuleido*; *nuliūdimas* 251₈ : *nuliūdo*; *nuspaudimas* (2) 80₁₃ : *nuspaudė*; *pabaigimas* (3) 42₅ : *pabaigė*; *padavimas* 246₃ : *padavė*; *padėjimas* (23) 18₂₂ : *padėjo*; *paleidimas* 226₁₂ : *paleido*; *papeikimas* 229₂₀ : *papeikė*; *perėjimas* 218₂₃ : *perėjo*; *paplatimas* (2) 214₇ : *paplato*; *pasielgimas* 93₈ : *pasielgė*; *pašaukimas* 18₈ : *pašaukė*; *pašventimas* (2) 17₅ : *pašventė*; *pavedimas* 9₁₃ : *pavedė*; *pažinimas* (6) 28₆ : *pažino*; *peržengimas* 210₂₄ : *peržengė*; *prakeikimas* (3) 94₁₅ : *prakeikė*; *praliejimas* (3) 63₂₂ : *praliejo*; *prapuolimas* 163₁₉ : *prapuolė*; *prastojimas* 204₁₇ : *prastojo*; *priėmimas* (8) 11₆ : *priėmė*; *prigimimas* (5) 6₁₇ : *prigimė*; *prikėlimas* (7) 7₁₉ : *prikėlė*; *pritarimas* (3) 19₄ : *pritarė*; *privylimas* 83₁₀ : *privylė*; *puvimas* 50₉ : *puvo*; *reikimas* 100₂ : *reikė*; *siuntimas* 148₅ : *siuntė*; *spaudimas* 165₆ : *spaudė*; *suėjimas* 111₁₆ : *suėjo*; *suglaudimas* 128₁₆ : *suglaudė*; *sugrįžimas* 22₉ : *sugrįžo*; *sukūlimas* 99₁ : *sukūlė*; *surinkimas* (38) 7₁₇ : *surinko*; *susiglaudimas* 128₂₁ : *susiglaudė*; *susimylimas* (4) 28₂₀ : *susimylė*; *suspaudimas* (4) 73₁₉ : *suspaudė*; *sutarimas* 228₁₂ : *sutarė*; *sutrynimas* (2) 223₂₃ : *sutrynė*; *sutvėrimas* (24) 35₁₃ : *sutvėrė*; *šaukimas* (3) 24₁₇ : *šaukė*; *tapimas* 152₁₂ : *tapo*; *užgimimas* (13) 152₁ : *užgimė*; *užmigimas* (2) 37₆ : *užmigo*; *užmiršimas* 115₁₇ : *užmiršo*; *užtrukimas* 236₃ : *užtruko*; *užžengimas* (2) 170₄ : *užžengė*; *žengimas* 173₁₉ : *žengė*.

Daiktavardžių abstraktų daryba iš pirminių veiksmažodžių M. Petkevičiaus katekizme yra labai dėsninga – visais atvejais vediniai padaryti su priesaga *-imas* iš būtojo kartinio laiko

veiksmazodžio kamieno, t. y. nėra atvejų, kai iš pirminių veiksmazodžių būtojo kartinio kamieno abstraktas padarytas su *-ymas* ar kai abstraktų pamatas yra pirminio veiksmazodžio esamojo laiko kamienas.

Abstraktų daryboje iš priesaginių lygiaskiemenių ir nelygiaskiemenių veiksmazodžių taip pat vyrauja dėsningi vediniai: abstraktai su priesagos variantu *-ymas* išvesti iš mišriojo tipo veiksmazodžių būtojo kartinio laiko kamienų (pvz., *pjaustymas* ir *pjaustyti*, *-o*, *-ė*), lygiaskiemenių priesaginių veiksmazodžių būtojo kartinio laiko kamienas yra pagrindas abstraktų vediniams su *-imas* (*dovanojimas* ir *dovanoti*, *-oja*, *-ojo*). Patys daiktavardžių abstraktų pamatiniai žodžiai yra priešdėliniai ir nepriešdėliniai denominatyvai bei deverbatyvai, sinchroniškai darybiškai neskaidūs veiksmazodžiai.

Iš abstraktų, kurių pamatiniai žodžiai yra ne pirminiai veiksmazodžiai, išsiskiria *apčystymas*, *apkrikštymas*, *krikštymas*, *rėdymas*, *surėdymas*. Šių daiktavardžių pamatiniai žodžiai yra skoliniai ir senuosiuose raštuose jie dažniau vartojami kaip lygiaskiemieniai, t. y. turi priesagą visose pagrindinėse veiksmazodžio formose (*čystyti*, *-ija*, *-ijo* Mž 262, DK 161₁₄, DP 598₁₈, JE 3₁₆, KN SE 12₂₀, ChNT 373₁₁, SDI 104, SP 117; *krikštyti*, *-ija*, *-ijo* DK 10₁, PK 201₈, DP 18₁₉, JE 5₂₆, ChNT 202₆, KN SE 10₆, SDIII 31, SPI 228), todėl daiktavardis abstraktas, išvestas iš šių veiksmazodžių, galėtų turėti ir priesagą *-imas*. Tokių daiktavardžių senuosiuose lietuvių kalbos raštuose yra paliudyta (plg. *apčystijimas* DP 182₁₀, ChNT 367₃₀, KN SE 28₂₄, SDI 104, SP 250 ir *apčystymas* PK 193₂₅, DP 29₄₅; *krikštijimas* DP 58₃₂, ChNT 189₉; *pakrikštijimas* SPII 6 ir *apkrikštymas* PK 202₁, DP 137₂₈; *krikštymas* PK 3₁₉, DP 23₄₀, JE 7₁₆, KN SE 116₁₀). Abstraktų su *-ymas* buvimas rodo, kad jau tuo metu *čystyti* ir *krikštyti* priklausė dviem tipams – lygaskiemeniams veiksmazodžiams (*čystyti*, *-ija*, *-ijo*; *krikštyti*, *-ija*, *-ijo*) ir nelygiaskiemeniams (*čystyti*, *-o*, *-ė*; *krikštyti*, *-o*, *-ė*), nors pastarojo tipo paliudijimai nėra dažni. Tuo tarpu veiksmazodis *rėdyti* jau senuosiuose raštuose dažniau vartojamas kaip mišriojo tipo veiksmazodis (pvz., DP 39₃₈) ir daiktavardis abstraktas, išvestas iš tokio priešdėlinio ir nepriešdėlinio veiksmazodžio, visais atvejais turi priesagą *-ymas* (pvz., *aprėdymas* SDIII 230; *išsirėdymas* SDIII 503; *pasirėdymas* SPII 176; *prirėdymas* ‘pasiruošimas’ DP 23₄₄, SDIII 74; *rėdymas* PK 213₁₇, DP 466₂₀; *rėdymasis* SDIII 425; *surėdymas* PK 118₆).

Dar vienas veiksmazodinis abstraktas, kurį verta paminėti atskirai, yra *gelbimas*. Jo pamatinis žodis yra *gelbėti*, kuris taip pat vartojamas kaip lygiaskiemenis ir kaip nelygiaskiemenis veiksmazodis – *gelbėti*, *-ėja* (*-a*, *-i*, *-ia*, *-ti*, *-sta*, *-sti*), *-ėjo* (*-ė*). Toks daiktavardis paliudytas tik M. Petkevičiaus katekizme. Kituose senuosiuose lietuvių kalbos raštuose užrašytas daiktavardis *gelbėjimas* (pvz., Mž 171, SD 422), net tame pačiame PK yra užfiksuotas bendrašaknis abstraktas *išgelbėjimas*.

Prieš tai minėti atvejai (*apčystymas, apkrikštymas, krikštymas, rėdymas, surėdymas, gelbimas*) tik byloja, koks veiksmažodžio tipas buvo pasirinktas kaip vedinio pagrindas, kai vienas žodis priklauso ir nelygiaskiemeniams, ir lygiaskiemeniams veiksmažodžiams, bet nerodo nedėsningos ar retos veiksmažodinių abstraktų darybos. Vos vienas M. Petkevičiaus katekizmo daiktavardis *pasigailimas* 57₂ priklauso nedažniems atvejams, kai vedinio pamatas yra esamojo laiko kamienas. Nors S. Ambrazas yra pažymėjęs, kad tokiais atvejais abstraktai yra vedami iš nepriesaginių veiksmažodžių, priesaginių veiksmažodžių su *-auti, -auja, -avo* ir veiksmažodžių su *-uoti* bendratyje (Ambrazas 1993, 21–24), *pasigailimas* galėtų būti siejamas tik su priešdėliniu veiksmažodžiu *pasigailėti*, kurio esamasis laikas yra *pasigaili (-ia)*, būtasis kartinis – *pasigailėjo*. Kaip matyti, daiktavardis yra išvestas iš esamojo laiko kamieno, nes vedinys iš būtojo kartinio būtų *pasigailėjimas*.

Dalies daiktavardžių abstraktų, kurie teoriškai turėtų remtis priesagiais veiksmažodžiais, morfologinė struktūra yra kiek neįprasta: *atnaujymas* 11₁₈; *liudymas* (2) 17₁₅; *mūčymas* 159₁₆; *numūčymas* (8) 159₁₁; *nusipakajimas* 223₂; *nužemimas* 117₇; *padaugimas* (2) 24₁; *paplatimas* (2) 214₇; *paprovymas* 206₃; *pasiprovymas* 126₂; *paskandimas* (3) 22₅; *pasotymas* 116₁₄; *sotymas* 35₁₅; *sviečymas* 5₁₅; *užslūžymas* (12) 136₁₀. Kai kurie iš šių žodžių M. Petkevičiaus katekizme turi dėsniskus bendrašaknius variantus, t. y. atitinkančius taisyklę, kad *-imas / -ymas* abstraktai vedami iš būtojo kartinio laiko kamieno: *liudijimas, paplatinimas, paskandinimas, dasviečijimas, sviečijimas*.

Lietuvių kalboje pastebima tendencija, kad vediniai remiasi kuo darybiškai ar morfemiškai paprastesniais žodžiais, nes sudėtingo kamieno darybinės išgalės apskritai yra mažesnės. Vediniuose iš veiksmažodžių ypač pastebima pamatinių kamienų dezintegracija, nes veiksmažodžių priesagos vienur gali būti vartojamos tik bendraties kamieniui sudaryti (sinchroniškai darybiškai neskaidomi žodžiai, pvz., *turėti*), o kitur jos jau atlieka darybinę funkciją (pvz., *gulėti : gulti*). Nepaisant to, kokiam iš minėtų tipų priklauso priesagos, jos gali būti paliekamos už pamatinio žodžio kamieno ribų (Urbutis 1978, 198–199). Būtent kamieno dezintegracijos būdu, paprastinant pamatinį žodį, buvo sudaryti minėti abstraktai: *atnaujymas : atnaujinti, -ina, -ino; liudymas : liudyti, -ija, -ijo; mūčymas : mūčyti, -ija, -ijo; numūčymas : numūčyti, -ija, -ijo; nusipakajimas : nusipakajinti, -ina, -ino; nužemimas : nužeminti, -ina, -ino; padaugimas : padauginti, -ina, -ino; paplatimas : paplatinti, -ina, -ino; paprovymas : paprovyti, -ija, -ijo; pasiprovymas : pasiprovyti, -ija, -ijo; paskandimas : paskandinti, -ina -ino; pasotymas : pasotinti, -ina, -ino; sotymas : sotinti, -ina, -ino; sviečymas : sviečyti, -ija, -ijo; užslūžymas : užslūžyti, -ija, -ijo*. Kaip matyti, 8 atvejais iš 15 yra praleista veiksmažodžių priesaga *-in-*, kuri, anot V. Urbučio, ir yra dažniausiai praleidžiama. Antroje vietoje pagal praleidimą yra priesaga *-y-* (Urbutis 1978, 200). Likusiais 7 kamieno dezintegravimo atvejais praleista būtent ši priesaga.

Anot J. Kruopo ir LKŽ, abstraktai *atnaujymas*, *pasotymas* ir *sotymas* turi priesagą *-ymas*. Šių abstraktų pamatiniai žodžiai nepriklauso *-yti*, *-o*, *-é* tipo veiksmažodžiams, todėl vediniai turėtų būti sudaryti su *-imas*. Anot J. Otremskio, *-inti* tapo produktyvia priesaga ir ilgainiui išstūmė priesagos *-yti* veiksmažodžius (Otrebski 1965, 388). Dar DP yra paliudyta daug žodžių su *-yti*, *-ija*, *-ijo*, kurie vėliau buvo pakeisti į tų veiksmažodžių variantus su priesagomis *-inti*, *-ina*, *-ino* (pvz., *aušyti*, *-ija*, *-ijo*, *dalyti*, *-ija*, *-ijo* ir *aušinti*, *-ina*, *-ino*, *dalinti*, *-ina*, *-ino* ir t. t.). Net jeigu *naujinti* ir *sotinti* yra vėlesni veiksmažodžiai, *°naujyti*, *-ija*, *-ijo* ir *°sotyti*, *-ija*, *-ijo* priklausė lygiaskiemeniams veiksmažodžiams ir išvesti iš jų abstraktai vis viena turėtų būti su *-imas*. Tačiau kaip matyti iš kitų trumpintų veiksmažodžių (*liudymas*; *mūčymas*; *numūčymas*; *paprovymas*; *pasiprovyimas*; *užslūžymas*), kamienų dezintegracijos metu net lygiaskiemenių veiksmažodžių, kurie bendratyje turi *-yti*, vediniai yra linkę gauti priesagą *-ymas*.

Kamieno dezintegracija kai kuriais atvejais labai dėsninga ir pasirodo visais žodžio vartojimo atvejais, pavyzdžiui, 12 kartų, kai PK užrašytas veiksmažodžio *užslūžyti* vedinys, jis yra trumpintas. Tai rodo, kad panašūs atvejai nėra klaida. Nors vediniai be kamieno dezintegracijos vyrauja PK ir kituose senesiuose lietuvių kalbos raštuose, vis dėlto trumpintų formų pasitaiko ir kitų autorių veikaluose: *liudymas* DP 536; *paskandimas* Mž 28; *užslūžymas* Mž 342, Vln17; *sviečymas* MP 5.

4. Vertimo įtaka veiksmažodiniams abstraktams

M. Petkevičiaus katekizmas yra dvikalbis: kairėje knygos pusėje pateiktas lenkiškas tekstas, dešinėje – lietuviškas. Pastarasis yra vertimas iš lenkų kalbos. Pats vertimas vietomis yra pažodinis, vietomis, ypač verčiant giesmes, daug laisvesnis. Vis dėlto tai netrukdo sugretinti abu tekstus ir atsekti, kurie lenkiški žodžiai į lietuvių kalbą verčiami kaip veiksmažodiniai abstraktai su *-imas* / *-ymas*. Pavyzdžiui, DP tas pats lenkų kalbos abstraktas į lietuvių kalbą gali būti išverstas skirtingai. Kartais M. Daukša vartodavo skolinį, kartais – hibridą, t. y. priesagos *-imas* vedinį iš skolinto veiksmažodžio. Keli pavyzdžiai: len. *ofiarowanie* ‘aukojimas’ išverstas kaip *afieravojimas* DP 424₂₀ ir *afieravonė* DP 419₄₅, len. *bluźnierstwo* ‘blevyzgos; piktžodžiavimas’ išverstas *bliuznierstva* (nom. sg) DP 538₂₀ ir *bliuznijimas* DP 349₇; len. *karanie* ‘bausmė’ – *koronė* DP 183₂₃ ir *korojimas* ‘bausmė’ DP 169₁₅. Pastarasis pavyzdys gali būti interpretuotas kiek kitaip: *koronė* taip pat gali būti lietuvių kalbos vedinys su priesaga *-onė* iš slavizmo *koroti*. Turint omenyje, kad veiksmažodiniai daiktavardžiai abstraktai gali turėti kitokias priesagas, ne tik *-imas* / *-ymas*, prasminga palyginti PK vertimą iš lenkų kalbos, nes taip gali išryškėti tam tikra vertimo tendencija.

PK esama ir kitokio modelio lenkų kalbos abstraktų vertimo būdų, ne tik *-imas* / *-ymas* vedinių darymas iš veiksmažodžių: *mardavonė* 114₂ (< rusėnų *мордованье*, *мордоване* ‘veiksm. iš *мордовати* – kankinti, teikti kančią’ (ГСБМ Т.18, 155); *мордоване* ‘kankinimas’ (МДСУМ Т.1,

435); len. *mordowanie* ‘kankinimas, užmušimas’ (SS T.4, 327)) ir teksto lenkų kalba *mordowanie*; *mėgumas* 65₁₂ (: *mėgo*) ir teksto lenkų kalba *kochanie*; *žėgnonė* 129₁ (plg. len. *pożegnanie*) ir teksto lenkų kalba *pożegnanie*. Vis dėlto veiksmažodinių daiktavardžių, žyminčių abstraktus, daryba su *-imas / -ymas* PK vyrauja. PK nedaug atvejų, kai šalia veiksmažodinio abstrakto yra vartojamas bendrašaknis žodis, turintis tokią pačią ar labai artimą reikšmę: *apveždėjimas* (5) 223₂₅ ir *apvaizda* 143₁₄; *atminimas* (7) 207₂₀ ir *atmintis* 222₁₂; *dėkavojimas* 183₂₀ ir *dėka* (13) 59₁₇; *išmanymas* (2) 217₁₉ ir *išmania* 23₂₅; *korojimas* (4) 58₁₁ ir *koronė* (2) 22₁₉; *pabaigimas* (3) 82₁₄ ir *pabaiga* (5) 41₁₂; *rėdymas* 213₁₇ ir *rėdas* 222₄; *šaukimas* (3) 96₁₁ ir *šauksmas* (3) 21₉.

Verta atkreipti dėmesį į lenkų kalbos veiksmažodinius daiktavardžius (*nomina actionis*). Jų daryba yra labai reguliari: *nomina actionis* gali būti išvestas beveik iš visų veiksmažodžių (su retomis išimtimis) su priesagomis *-anie, -enie, -cie*. Priesagos pasirinkimas priklauso nuo veiksmažodžių kamiengalių ir tipo (priesaginiai / pirminiai). Veiksmažodiniai abstraktai su kitomis priesagomis (*-aństwo, -eż, -ęga, -aczka, -atyka* ir t. t.) priklauso jau nereguliariam tipui (Morfologia 1999, 393–395). Kitaip tariant, lietuvių kalbos *nomina actionis* su *-imas / -ymas* PK vertime turėtų atitikti lenkų kalbos *nomina actionis* su *-anie, -enie, -cie*. Daugumoje atvejų PK ir buvo laikomasi tokio vertimo: *abejojimas* < *wątpienie*; *afieravojimas* < *ofiarowanie*; *apakimas* < *zaślepienie*; *apčystymas* < *oczyszczenie*; *apleidimas* < *opuszczenie*; *apipjaustymas* < *obrzezanie*; *apgražinimas* < *oczyszczenie*; *apkrikštytas* < *ochrzczenie*; *apmazgojimas* < *obmycie, omycie*; *apreiškimas* < *zjawienie*; *apsisakymas* < *opowiadanie*; *apšvietimas* < *oświecenie*; *objašnienis*; *ataušimas* < *ochłodzenie*; *atėjimas* < *przyjście*; *atsigrįžimas* < *przywrócenie*; *atlankymas* < *nawiedzenie*; *atleidimas* < *odpuszczenie, zglądzenie*; *atminimas* < *wspominanie*; *atnaujinimas* < *odrodzenie*; *atpirkimas* < *wykupienie, odkupienie*; *atrišimas* < *rozgrzeszenie*; *atsilsėjimas* < *odpoczywanie*; *bučiavimas* < *pocałowanie*; *dalijimas* < *rozdawanie*; *dasižinojimas* < *wywiadywanie*; *dasviečijimas* < *doświadczenie*; *davimas* < *darowanie*; *deginimas* < *upalenie*; *dėkavojimas* < *dziękowanie*; *darymas* < *czynienie*; *dovanojimas* < *darowanie*; *dūsavimas* < *wzdychanie*; *ėmimas* < *wzięcie*; *gailėjimas* < *kajanie, pokajanie*; *gavvinimas* < *ożywienie*; *gatavijimas* < *przygotowanie*; *gelbimas* < *wybawienie*; *gidojimas* < *śpiewanie*; *gimdymas* < *rodzenie*; *gimimas* < *narodzenie*; *gyvenimas* < *mieszkanie, przemieszkwanie*; *graudenimas* < *upominanie, napominanie*; *gundymas* < *pokuszenie*; *išganymas* < *wybawienie, odkupienie, zbawienie*; *išguldymas* < *ogarnienie*; *išklausymas* < *wysłuchanie*; *išliuosavimas* < *wyswobodzenie*; *išmanymas* < *wyrozumienie*; *išmėginimas* < *spróbowanie, doświadczenie*; *išpažinimas* < *wyznanie*; *išpildymas* < *wypełnienie*; *išskaitymas* < *wyliczenie*; *įsakymas* < *rozkazanie*; *keliavimas* < *pielgrzymowanie*; *kėlimas* < *zmartwychwstanie, wstanie*; *kirtimas* < *zranienie*; *klausimas* < *pytanie*; *klausymas* < *śłuchanie*; *korojimas* < *karanie*; *krikštytas* < *chrzczenie*; *kupravimas* < *zatrwożenie*; *liečijimas* < *leczenie*; *mazgojimas* < *omywanie*; *mylėjimas* < *zamiłowanie*; *mokymas* < *uczenie*; *numaldymas* < *uśląganie*; *numazgojimas* < *obmycie*;

numūčymas < umęczenie; nusaugojimas < wiarowanie; nusipakajimas < uspokojenie; nuspaudimas < udręczenie; nuteisinimas < usprawiedliwienie; nutikrinimas < upewnienie; padaugimas < pomnozenie; padavimas < podanie; padėjimas < wspomozienie, pocieszenie, zmiłowanie; padidinimas < pomnozenie; pagadinimas < skażenie; pagyvenimas < mieszkanie; pagundymas < pokuszenie; paieškojimas < pozyskanie; pakylėjimas < podźwignienie; paleidimas < rozpuszczenie; palinksminimas < pocieszenie; papiktinimas < zgoršenje; paplatimas < rozmnozenie, pomnozenie; paprovymas < polepszenie; perėjimas < przejście; pasavinimas < poślubienie; pasigailimas < wyznanie; paskandimas < potępienie; paskandinimas < potępienie, zatracenie; pasotymas < posilenie; pastatymas < narządzenie; pastiprinimas < posilenie; pasveikinimas < uzdrowienie; pašaukimas < powołanie, pozwanie; pašlovinimas < przeżegnanie, pożegnanie; pašventimas < poświęcenie; pataikavimas < próžnowanie; pataisymas < polepszenie; pateriojimas < zatracenie; patvirtinimas < posilenie; pažinimas < uznanie, poznanie; pažyvojimas < używanie; pergalėjimas < zwycięzenie; peržegnojimas < pożegnanie; pjaustymas < obrzezanie; praliejimas < wylanie; praskaitymas < czytanie; priėmimas < przyrodzenie, przyjęcie, przyjmowanie, używanie, sposobienie; prigimimas < przyrodzenie; prikėlimas < zmartwychwstanie, wskrzeszenie; prisakymas < przykazanie; ragavimas < pożywanie, używanie; raginimas < napominanie; ramdymas < tulenie; rėdymas < sprawowanie; sakymas < kazanie, opowiadanie; subudavojimas < zbudowanie; suėjimas < obcowanie; suglaudimas < złączenie; sugrįžimas < nawrócenie; sukūlimas < zburzenie; surėdymas < zrządzenie; surinkimas < zgromadzenie; susiglaudimas < złączenie; susimylimas < zmiłowanie, miłosierdzie; suspaudimas < ściśnienie, trapienie, udręczenie; sutarimas < przyzwolenie; sutrynimas < zgładzenie; sutvėrimas < stworzenie; šaukimas < wołanie, zawołanie; šlovinimas < pożegnanie, dobrorzeczenie; tapimas < wcielenie; tarnavimas < usługiwanie; tikėjimas < wierzenie; tylėjimas < milczenie; užgimimas < narodzenie; užmigimas < wyspanie; užyvojimas < używanie; užlicavojimas < zalecanie; užrakinimas < zamknięcie; užžengimas < wniebowstąpienie; vartojimas < rozsądzienie; viešpatavimas < panowanie; žadėjimas < obiecanie; žengimas < wniebowstąpienie. Visi šie lenkų kalbos abstraktai yra išvesti iš atitinkamų veiksmažodžių su priesagomis -anie, -enie, -cie: wątpienie : wątpić ‘nebūti įsitikinusiam, ar kas nors yra tikra ir tinkama, abejoti’ (WSJP); ofiarowanie : ofiarować ‘aukoti, dovanoti, siūlyti pagalbą’ (WSJP); zaślepienie : zaślepić ‘apakinti (saulei, jausmams)’ (WSJP); oczyszczenie : oczyścić ‘pašalinti purvą, kitus nešvarumus, blogas mintis’ (WSJP) ir t. t.

Kai kuriais atvejais lietuvių kalbos veiksmažodinis daiktavardis su -imas / -ymas yra vienintelis pasirinkimas, t. y. net jeigu lietuvių kalbos abstraktas PK užfiksuotas daugiau nei vieną kartą, visais atvejais tekste lenkų kalba jį atitiks lenkų kalbos *nomina actionis* su -anie, -enie, -cie. Taip yra su žodžiais *apmazgojimas, apšvietimas, atleidimas, dasviečijimas, dūsavimas, graudenimas, išpildymas, įsakymas* ir dar daugeliu kitų. Kai priesagų -imas / -ymas abstraktas PK paliudytas tik

kartą (*afieravojimas, apakimas, apčystymas, apleidimas, apipjaustymas, apkrikštymas, apreiškimas, apsisakymas* ir t. t.), jį paprastai lenkų kalbos tekste taip pat atitinka abstraktai su *-anie, -enie, -cie*.

Vis dėlto esama atvejų, kai lietuvių kalbos *nomina actionis* verčiant pavartotas ne lenkų kalbos abstraktų su *-anie, -enie, -cie* vietoje. Jau buvo minėta, nors tokių lenkų kalbos veiksmažodinių daiktavardžių daryba yra labai reguliari, vis dėlto kartais šiai kalbai yra įprastesnis nereguliarios darybos *nomina actionis* vartojimas, kitaip tariant, išimtys (Morfologia 1999, 395). Prie tokių atvejų PK priskirtini *obrona* (> *apgynimas*), *obzarstwo* (> *aprijimas*), *odpowiedź* (> *atsakymas*), *pijaństwo* (> *gėrimas*), *ustawa* (> *įstatymas*), *wzgarda* (> *nedabojimas*) ir pan. Rečiau, bet vis dėlto pasitaiko, kad lietuvių kalbos *-imas / -ymas* vediniai vartojami vietoj lenkų kalbos abstraktų, padarytų iš būdvardžių, t. y. *nomina essendi* (Morfologia 1999, 416) (pvz. *ochędożność* (> *apgražinimas*), *niebezpieczność* (> *krūpavimas*)). Paprastai jeigu lenkų kalbai yra įprastesnis nereguliaros darybos *nomina actionis* ar jau konkretesnę reikšmę įgavęs abstraktas, PK jis vis viena dažniausiai verčiamas kaip *-imas / -ymas* vedinys. Pavyzdžiui, *krikštymas* PK pavartotas 24 kartus ir 23 kartus taip išverstas lenkų kalbos daiktavardis *chrzest*, 1 – *chrzczenie*; *pašlovinimas* PK pavartotas 16 kartų – 14 iš jų taip išverstas lenkų kalbos *nomina actionis* *błogosławieństwo*, kitus 2 – *przeżegnanie, pożegnanie*.

Nėra tikslinga aprašyti kiekvieną lietuvių kalbos priesagos *-imas / -ymas* abstraktų vartojimą PK, t. y. kurie lenkų kalbos žodžiai buvo išversti kaip lietuvių kalbos *nomina actionis*. Be to, ne visais atvejais tai galima nustatyti, nes kai kurios PK vietos yra verstos gan laisvai. Vertimo statistika būtų tokia: PK yra 220 atskirų priesagos *-imas / -ymas* veiksmažodinių abstraktų, kurie iš viso pavartoti 780 kartų. Iš jų 59 kartus lenkų kalbos tekste atitikmenų nerasta, t. y. tose vietose tekstas verstas buvo ne pažodžiui. 467 kartus lietuvių kalbos veiksmažodinis daiktavardis abstraktas pavartotas verčiant lenkų kalbos *nomina actionis* – veiksmažodinius daiktavardžius su priesagomis *-anie, -enie, -cie*, o likusius 254 kartus – retesnės darybos lenkų kalbos *nomina actionis, nomina essendi* ir t. t. (pvz., *apgynimas* < *obrona*; *apgražinimas* < *ochędożność*; *atminimas* < *pamiętka*; *nuleidimas* < *zachód*).

5. Apibendrinimas

Lietuvių kalbos veiksmažodinių abstraktų daryboje priesaga *-imas / -ymas* yra pati dariausia. Jau M. Petkevičiaus katekizme tokios darybos *nomina actionis* smarkiai vyrauja, nors yra paliudyta ir pavienių kitokio modelio veiksmažodinių vedinių (pvz., *mėgumas*). Be to, jau XVI a. pabaigoje veiksmažodinių abstraktų su *-imas / -ymas* daryba buvo nusistovėjusi ir mažai kuo skyrėsi nuo dabartinės lietuvių kalbos tokių abstraktų darybos: visais atvejais daiktavardžiai abstraktai iš pirminių veiksmažodžių M. Petkevičiaus katekizme padaryti su priesaga *-imas* iš būtojo kartinio

laiko veiksmažodžio kamieno. Kiek daugiau įvairumo yra abstraktų daryboje iš priesaginių lygiaskiemenių ir nelygiaskiemenių veiksmažodžių, nors čia taip pat vyrauja dėsningi vediniai (abstraktai su priesagos variantu *-ymas* išvesti iš mišriojo tipo veiksmažodžių būtojo kartinio laiko kamienų, abstraktai su *-imas* išvesti iš lygiaskiemenių priesaginių veiksmažodžių būtojo kartinio laiko kamieno; pamatiniai žodžiai yra priešdėliniai ir nepriešdėliniai denominatyvai bei deverbatyvai arba sinchroniškai darybiškai neskaidūs veiksmažodžiai). Kai pamatinis *nomina actionis* žodis priklauso ir nelygiaskiemeniams, ir lygiaskiemeniams veiksmažodžiams, paprastai pasirenkamas vienas tipas kaip vedinio pagrindas (pvz., *apčystymas, krikštymas, rėdymas* ir t. t.), bet tai nėra nedėsningos ar retos veiksmažodinių abstraktų darybos atvejai. Vienas abstraktas yra išvestas iš esamojo laiko veiksmažodžio kamieno (*pasigailimas*). Taip pat M. Petkevičiaus katekizme yra veiksmažodinių daiktavardžių, atsiradusių pamatinių žodžių kamienų dezintegracijos metu (pvz., *atnaujymas, liudymas* ir t. t.).

Esama tam tikros koreliacijos tarp lietuvių kalbos dariausio veiksmažodinių daiktavardžių darybos modelio (*-imas / -ymas* vediniai) ir lenkų kalbos dariausio veiksmažodinių daiktavardžių darybos modelio (*-anie, -enie, -cie* vediniai): visi dėsningos darybos lenkų kalbos *nomina actionis* į lietuvių kalbą buvo išversti kaip veiksmažodiniai abstraktai su *-imas / -ymas*. Net tais atvejais, kai lenkiškame tekste pavartotas retos darybos *nomina actionis* ar net *nomina essendi*, lietuviškame tekste jis dažniausiai verčiamas kaip priesagos *-imas / -ymas* vedinys (pvz., *apgynimas < obrona, krūpavimas < niebezpieczność* ir t. t.). Tai byloja apie didelį veiksmažodinių abstraktų darybos su priesaga *-imas / -ymas* darumą ir jau XVI a. pabaigoje nusistovėjusį modelį.

Literatūra ir šaltiniai

Ambrazas Saulius 1993, *Daiktavardžių darybos raida*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Kruopas Jonas 1970, 1598 m. Merkelio Petkevičiaus katekizmo leksika, *Lietuvių kalbotyros klausimai XII*, 83–154.

Kuźmina Dariusz 2002, *Katekizmy w Rzeczypospolitej XVI i początku XVII wieku*, Warszawa.

LKG – *Lietuvių kalbos gramatika I*, Vilnius: Mintis, 1965.

Maskuliūnas Bronius 2009, Savybiniai įvardžiai Merkelio Petkevičiaus „Katekizme“, *Baltu filologija 18*, 113–120.

Meller Katarzyna 1984, O pieśniowej twórczości Jakuba Lubelczyka, *Pamiętnik Literacki 75/4*, 151–175.

Morfologia, Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1999.

Niedźwiedz Jakub 2008, Jan Kochanowski, poeta Litewski, *Acta historica universitatis Klaipedensis* 16, 179–187.

Otrębski Jan 1965, *Gramatyka języka litewskiego, II: Nauka o budowie wyrazów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo naukowe.

Palionis Jonas 1967, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.* Vilnius: Mintis.

PK – 1598 metų Merkelio Petkevičiaus katekizmas, Kaunas: Knygų leidimo komisija, 1939.

Pociūtė Dainora 2000, Prigimties pančiai ar įstatymų laisvė: kai kurie Mikalojaus Daukšos *Postilės* „Prakalbos į malonųjį skaitytoją“ aspektai protestantų minties kontekste, *Literatūra* 38(1), 23–31.

Pociūtė-Abukevičienė Dainora 2005, Psalmės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giesmynuose. XVI a.: nuo Nesvyžiaus katekizmo iki lietuviškųjų Merkelio Petkevičiaus vertimų, *Literatūra* 47 (1), 29–43.

SS – *Słownik staropolski*, I–XI. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: 1953–2002.

Urbutis Vincas 1978, *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslas.

WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*; <http://wsjp.pl>

Zinkevičius Zigmantas 1970, M. Petkevičiaus katekizmo (1598 m.) tarmė, *Baltistica* 6(2), 227–243.

Zinkevičius Zigmantas 1988, *Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslas.

ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, I–XXXIII, Мінск: 1982–2013.

МДСУМ – Тимченко Євген Костянтинівич, *Матеріали до словника писемної та книжної української мови*, I–II. Київ – Нью-Йорк: Національна академія наук України, 2002–2003.

Iteikta 2016-10-01
Priimta 2016-11-30